גמרא

לא יגמור ורבי אלעזר אמר רבי אלעזר היא דתנן א)חלות דבש שריסקן בערב שבת ויצאו מעצמן אסור ורבי אלעזר מתיר ור' יוסי בר חנינא מ"ט לא אמר כרבי אלעזר אמר לך התם הוא ב)דמעיקרא אוכל ולבסוף אוכל הכא מעיקרא אוכל והשתא משקה ור' אלעזר אמר לך הא שמעינן ליה לר' אלעזר דאפילו זיתים וענבים נמי שרי דהא ג)כי אתא רב הושעיא מנהרדעא אתא ואייתי מתניתא בידיה זיתים וענבים שריסקן מערב שבת ויצאו מעצמן אסורין ר' אלעזר ור"ש מתירין ורבי יוסי בר חנינא ג)ברייתא לא שמיע ליה ור' אלעזר מ"ט לא אמר כר' יוסי בר חנינא אמר לך לאו איתמר עלה אמר רבא בר חנינא אמר רבי יוחנן א)במחוסרין דיכה דכ"ע לא פליגי כי פליגי במחוסרין שחיקה והני נמי כמחוסרין דיכה דמו הורה רבי יוסי בר חנינא ב)כרבי ישמעאל שמן של בדדין ומחצלות של בדדין רב אסר ג)ושמואל שרי ד)הני כרכי דוזי רב ד)אסר ושמואל שרי א"ר נחמן עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ה)ותמרי דעיסקא רב אסר ושמואל אמר ה)מותר וקמיפלגי בפלוגת' דר' יהודה ור' שמעון ההוא תלמידא דאורי בחרתא דארגיז כרבי שמעון שמתיה רב המנונא והא כר' שמעון סבירא לן באתריה דרב הוה לא איבעי ליה ו)למיעבד הכי הני תרי תלמידי חד מציל בחד מנא וחד מציל בארבע וחמש מאני וקמיפלגי בפלוגתא י)דרבה בר זבדא ורב הונא: **מתני'** ז)ז)אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי ח)שיצולו מבעוד יום ט)ט)אין נותנין פת לתנור עם חשכה ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי י)שיקרמו פניה מבעוד יום רא"א כדי שיקרום התחתון שלה כ)משלשלין את הפסח בתנור עם חשכה ומאחיזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין

רש"י

לא יגמור. אסור להניחס מבעוד יום תחת כובדן כדי לגמור משתחך: **ור' אלעזר אומר.** הוא ר' אלעזר בן פדת דהוא אמורא: **ר' אלעזר היא.** הוא ר' אלעזר בן שמוע סתם ר' אלעזר של משנה וברייתא: **חלות דבש.** שהכוורת רודה ועשויין כמין חלות של שעוה והדבש בתוכן: **שריסקן.** כיתתן: **אסורין.** לאותו שבת באכילה: **דבש** לאחר שזב מן החלות נמי אוכלא הוא הלכך ליכא למיגזר ביה שמא יסחוט משתחך דלא שייכא ביה סחיטה: **הכא.** זיתים וענבים דמתני' דמעיקרא אוכלא והשתא משקה איכא למיגזר שמא יסחוט משתחך דהא ודאי סחיטה היא: **ור' יוסי בר' חנינא.** הך ברייתא דקתני דפליג ר' אלעזר אף בזיתים ובענבים לא הוה שמיע ליה ומההיא דחלות דבש שהיא משנה בפרק חבית שנשברה לא הוי מצי לדמויה למתני' משום פירכא דלעיל: **במחוסרין דיכה כ"ע לא פליגי.** דאסירי דטעינתן היא גומרת ונמצא הכל עשוי בשבת: **שחיקה.** יותר מדיכה לשון או דכו ל) במדוכה (במדבר יא). ורבותי גורסין כי פליגי במחוסרין סחיטה שנידוכו יפה ואין טעינתן גומרת אלא סחיטה. ולמאן דגריס שחיקה טעינתן שוחקתן והני דמתני' מחוסרין דיכה הן וטעינתן היא דיכתן היא שוחקתן היא סוחטתן ובהא ר' ישמעאל מודה לאסור: **שמן של בדדין.** איידי דאיירי בבית הבד נקט ליה שמן המשתייר בזויות הבד תחת הטעינה והוא ניתן לבדדין וכן מחצלות של בדדין שמכסין בהן את הזיתים: **רב אסר.** לטלטולי משום מוקצה דרב סבר כר' יהודה במוקצה ושמואל סבר כר"ש דלית ליה מוקצה והכי אמרינן במי שהחשיך מ): **כרכי דוזי.** זוג של מחצלות שמכסים בהן את פרגמטיא של ספינה וזוזי לשון זוג לפי שהן שתים ועשויות כאהל. ובתשובות הגאונים מצאתי כרכי דזוזי (א) ומפרש שהוא לשון ספינה בלשון ארמי: **עז.** העומדת לחלבה: **וכן רחל.** העומדת לגיזתה: **ותורא דרידיא.** העומד לחרישה: **ותמרי דעיסקא.** העומדין להוליכן לסחורה למקום אחר: **פלוגתא דר' יהודה כו'.** דלר' יהודה דאית ליה מוקצה בפרק אחרון (דף קנו:) אסור לשוחטן ביום טוב אלא אם כן הזמינן מבעוד יום ולר' שמעון שרו: **חרתא.** שם מקום: **דארגיז.** אדם אחד היה אמגושי שבנה לאותה העיר ורב המנונא דר בה ועדיין מערת קבורתו קיימת שם נ)כך מצאתי בתשובה: **והא כר' שמעון סבירא לן.** השתא כדלקמן ו) ואמאי שמתיה: **חד מציל.** אוכלין ומשקין מפני הדליקה הרבה לחצר המעורבת: **בחד מנא.** כדתנן ס) מצילין סל מלא ככרות ואע"ג שיש בו מאה סעודות: **וחד מציל בארבע וחמש מאני.** אלא שמקפלן כולן לתוך כלי גדול ונושאן בפעם אחת: **וקא מיפלגי כו'.** בפרק כל כתבי הקדש ס): **מתני' חררה.** עוגת רצפים (מלכים א יט) פוגאצ"ה בלע"ז: **יקרמו.** כמו קרום קרוסטי"ן בלע"ז: **התחתון.** מפרש בגמרא: **משלשלין את הפסח כו'.** והוא נצלה והולך משתחך. ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן הכא שרי דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי בגחלים: **ומאחיזין את האור.** מעט מעט בעצים של מדורת בית המוקד שהיתה בעזרה והיא מתבערת והולכת משתחך ולא חיישינן שמא יהו כהנים צריכין להבעירה משתחך כדמפרש בגמרא: **בית המוקד.** לשכה גדולה היא שהכהנים מתחממין שם במדורת אש הנסקת תמיד מפני שמהלכין יחפים על רצפת שיש בעזרה כדאמרי' בזבחים (פ"ג דף כד.) הואיל ורצפה מקודשת דכתיב ע) ביום ההוא קדש המלך [את] תוך החצר וכלי שרת מקודשין דכתיב פ) וימשחם ויקדש אותם מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה:

ובגבולין

תוספות

שמן של בדדין. פ"ה המשתייר א) בזוית בית הבד וקשה לר"י למה לו להזכיר כאן דין מוקצה ועוד דלמה יהיה ב)השמן מוקצה ג) ותירץ ר"י דקאי אדלעיל ג) דקאמר דאם טען בית הבד מבעוד יום והשמן זב והולכת כל השבת רב אסר אותו שמן משום מוקצה דהוי נולד גמור ד)דמחמת קורות והעיגול שעליו לא היה ראוי בין השמשות לאכילה אע"ג דע"מ כן הניחו וסמך על זה שיזוב כל השבת כיון דאין משקין בעולם האי סמיכה לאו מידי הוא והוי נולד גמור ולא דמי לקדרה חייתא דשרי אע"ג דבין השמשות לא חזי לאכילה דהתם כיון דהבשר בעולם מהני דע"מ כן מניחה וכן מעיינות הנובעות ק) כבר הם בעולם ס) וכן נוחת קטן שהיה כבר במעיו מהני בהן סמיכה ולא דמי לזיתים וענבים שריסקן מבעוד יום וכן השום והבוסר שריסקן מבערב י) דהתם חזו מבערב לאכילה אבל הכא דלא חזו בין השמשות לאכילה והמשקה אינו בעולם הרי נולד גמור ואסור לרב ה) וא"ת בפ"ב לקמן (דף כט.) דאמר רב אכל תמרי ושדא קשייתא לחיותא מאי לאו בפרסייתא ולא קבלה לא בארמייתא וקבלה והשתא היכי המ"ל דהוי פרסייתא והא רב אסר נולד הכא ויש לומר דה"פ מאי לאו בפרסייתא ולא קבלה משום דלא חשיבא ליה רב נולד כיון דמעיקרא גרעין והשתא גרעין אבל הכא שמן הבלוע בזיתים כל זמן ש) שלא יצא הוי נולד גמור ולא הוי משקה:

ושמואל שרי. תימה דבס"פ נוטל (לקמן קמג.) אמרי' דשמואל הוה מטלטל גרעיני פרסייתא אגב ריפתא פי' בשולות כל צרכן שאין נשאר מן האוכל עליהם כלל וכיון דשרי נולד כר"ש בלא ריפתא נמי לישתרי ו) ותירץ ר"ת דשמואל מחמיר על עצמו היה לפי שהיה אדם חשוב וכן מוכח סוגיא התם ס) דאמר אביי אי לאו דאדם חשוב אנא ז): **הני כרכי דוזי רב אסר.** לטלטל משום מוקצה תימה דבפ' מפנין (לקמן דף קכח.) אמרינן דרב במוקצה לאכילה סבר לה כר' יהודה ובמוקצה לטלטל סבר לה כר"ש והכא אוסר לטלטל לכרכי דוזי ומפרש ר"ת דכרכי דוזי ט) הן מוקצה מחמת מיאוס א) כגון בגדים ומחצלות שמכסין בהם ח) דגים ט) ושאר דברים המלכלכין אותם י) והתם דקאמר רב דבמוקצה לטלטל סבר לה כר"ש במוקצה שמקצה האדם מדעתו לעיסקא לאוצר שאין בו מיאוס והא דאמר בפרק בתרא (דף קנו:) דאף רב ס"ל כר' יהודה יא) מדכרכי דוזי דרב אסר מפרש ר"ת דנבילה המתנבלת בשבת מוקצה מחמת איסור הוא דאף לכלבים אינו ראוי מחיים ומוקצה מחמת איסור חמור ממוקצה מחמת מיאוס יב) והא דאמר בפ"ק דחולין (דף יד:) בשמעתא ונסבין חבריא למימר מתני' ר' יהודה היא אימור דשמעת ליה לרבי יהודה במוקצה מחמת מיאוס במוקצה מחמת איסור מי שמעת ליה דיחוי בעלמא הוא ולפי המסקנא נאמר דמוקצה מחמת איסור טפי חמור תדע דהא קאמר התם אימור דשמעת ליה לר' מאיר במבשל דראוי לכוס שוחט דאינו ראוי לכוס מי שמעת ליה משמע דאית ליה לר' מאיר מוקצה מחמת איסור ובפרק כירה א) משמע דלית ליה מוקצה מחמת מיאוס גבי מטלטלים נר חדש אבל לא ישן ר' מאיר אומר כל הנרות מטלטלים חוץ מן הנר שהדליקו בו באותו שבת: **וחד מציל בארבע וחמש מאני.** פי' בקונטרס ומקפלן כולן בתוך כלי אחד ונושאן בבת אחת ואין נראה לר"ת דבפ' כל כתבי (לקמן דף קכ.) לא פליגי אמוראי בהא דבעיא היא יג) ופשיט דכבא להציל דמי ושרי לכ"ע ומפרש ר"ת דחד מציל בחד מנא אפי' מאה סעודות אבל בארבע וחמש מאני כגון להציל ולחזור ולהציל אפי' באותו חצר לא וחד מציל בד' וה' מאני לאותו חצר יד) ובהא פליגי התם רבה בר זבדא ורב הונא:

איבעיא

רבינו חננאל

אוקמה רבי יוסי בר' חנינא לר' ישמעאל. ור' אלעזר בן פדת אוקמה לר' אלעזר בר' שמעון. **חלות שריסקן.** פירשנוהו בפ' חבית שנשברה כי שם מקומה. הורה ר' חנינא [כר' ישמעאל]. שמן של בדדין רב אסר ושמואל שרי. פירוש שמן הנמשך מתחת קורות בית הבד זוב בשבת אסור באכילה (ובשבת). ומחצלות המוקצות למלאכת בית הבד אסור לישב עליהן כרב. **הני כרכי דזוזי**, מחצלות סדורות שתים שתים זוגות זוגות, והן עשויות לסחורה להשתלח בספינות, אסור להתירן בשבת ולישב עליהן. אמר רב נחמן עז לחלבה ורחל לגיזתה ותרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי לעיסקא, פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון. פי' כל אלו שהעמידו לדברים הללו ולא העמידו לאכילה עכשיו אם ביקש לוכל מן התמרים הללו בשבת, או העז הרחל וכיוצא בהן לשוחטן ביו"ט מותר, וקיי"ל הלכה כר"ש דלית ליה מוקצה אלא גרוגרות וצימוקים בלבד. הנהו תרי תלמידי חד מציל סל מלא ככרות אפילו באותו חצר בחד מנא כרב הונא, וחד מציל בד' וה' מאני כר' אבא בר זבדא וחלוקת רבי אבא בר זבדא ורב הונא בפ' כל כתבי הקודש. **צליית בשר וביצה.**

ובמקומות הרבה מן התלמוד תמצא פלוגתן. והנה תמצא עיקר פלוגתן לדבריהן אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרות וצימוקין. ופרישו טעמא דהא מילתא בגמרא דבני מערבא במסכת יום טוב [פרק המביא ה"א] ובמסכת מעשרות [פ"א] אמר רב שמואל בר סוסרטא מפני שמסריחות בנתים. הנך תרי תלמידי מר מציל בחד מאנא ומר מציל בתרי תלתי מאני, קמיפלגי בפלוגתא דר' אבא בר זבדא ורב הונא. פליג ר' אבא בר זבדא ורב הונא בפרק כל כתבי הקודש [דף קכ] דתנן מצילין סל מלא ככרות כו', ואמרינן אמר רב הונא לא קשיא כאן בבא להציל כאן בבא לקפל ר' אבא בר זבדא אמר רב כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת. **סליק פירקא קמא**

מסורת הש"ס

א) לקמן קמג:, ב) שם קמה:, ג) [לקמן סא. עירובין יט: פסחים קא. גיטין מה. ערכין ל.], ד) לקמן קנו:, ה) ס"א למימר, ו) לקמן קכ., ז) [לעיל יח:], ח) ס"א שיתבשלו, ט) [לקמן לז:], י) [עי' תוס' מנחות עח: ד"ה פורסה], כ) עירובין קג., ל) [תרגום יב"ע שחיק], מ) [לקמן קנו:], נ) [דף לה.], ס) [לקמן קכ.], ע) [מלכים א ח], פ) [ויקרא ח], צ) צ"ל ונראה לר"י וכ"ה בתוס' ישנים, ק) [לקמן קכא:], ר) [נדל"ל מבע"י. רש"ש], ש) שלא יצא לא הוי משקה לזה הוי נולד גמור כצ"ל. וכ"ה בתוס' ישנים, ת) [קמב:], א) [דף מד.],

מוסף תוספות

א. בחול. ריטב"א. ב. אותו. תוס' הרא"ש. ג. דאיירי בטעינת עיגול בית הבד. תוס' הרא"ש. ד. דכיון. תוס' הרא"ש. ה. ור' ישמעאל דשרי היינו משום דלית ליה מוקצה ונולד, א"נ דהתם לא היתה קורה עליהם והיה יכול ליטלו בין השמשות, אבל הכא דאיכא קורה עליהם ולא היה יכול ליטלו משם בבין השמשות אסור מה שזב אחרי כן. ריטב"א. ו. אלמא בנולד כר' יהודה סבירא ליה. ריטב"א. ז. כפה אכיפי למה לי. ריטב"א. ח. פרקמטיא של. תוס' הרא"ש. ט. מלוחים. תוס' הרא"ש. י. וריחן רע ונמאסין. חי' הר"ן להלן קכח. יא. גבי בהמה שמתה. רשב"א. יב. ולהכי דייק שפיר דרב סבר לה כר' יהודה מהא דכרכי בזוגי. רשב"א. יג. [התם] פרס טליתו וקפל והניח וקפל והניח והוציא בבת אחת כבא להציל דמי או כבא לקפל דמי. ריטב"א. יד. בזה אחר זה, אבל בחצר אחרת לא. תוס' הרא"ש להלן קכ.

עין משפט נר מצוה

קב א ב מיי' פרק כ"א מהלכות שבת הלכה יג טור שו"ע או"ח סימן שכא סעיף יט:

קנא ג מיי' פכ"ה מהל' שבת הלכה יד:

קנב ד מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה טו:

קנג ה מיי' פכ"ו מהל' שבת הלכה יד סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סימן שי סעיף ב:

קנד ו מיי' פ"ג מהל' שבת הלכה טו סמג שם טור שו"ע או"ח סי' רנד סעיף ב: קנה ז מיי' שם הלכה יח טור שו"ע שם סעיף ה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כרכי דוזי וכו' הגאונים מצאתי כרכי דזוזי. נ"ב ולי נראה לגירסת כרכי דוזוי יותר מתיישב לפרשו מלשון זוג כמו דקאי מלמדים כוורי דס"פ מפנין:

גליון הש"ס

גמ' דמעיקרא אוכל. עי' כר"ש פ"ב מ"ו דעוקצין: שם ותמרי דעיסקא רב אסר ושמואל כו'. גי' הרי"ף פלוגתא דר"י ור"ש ועיסקא וכו' ותמרי דעיסקא ליה מוקצה ור"ש לית ליה מוקצה: רש"י ד"ה דארגיז וכו' כך מצאתי בתשובה. וכ"כ רש"י בעירובין דף סג ע"ב ד"ה לחרתא דארגיז: תוס' ד"ה שמן של בדדין. וכן צואת קטן. לקמן דקכ"ב ע"ב: שם ד"ה הני כרכי דוזי וכו' הן מוקצה מחמת מיאוס. עי' תוס' לקמן דקכ"ט ע"ב ד"ה תלא דכשלה:

לעזי רש"י

פוגאצ"ה [פוטרייל]. עוגה שנאפית בגחלים. קרוסטי"ן [קרושטי"ר]. קרום (הלחם).

מוסף רש"י

חלות דבש שריסקן. מאחר שמרסקן הדבש זב ומאליו מתוך השעוה ואין דרך לסוחטו, הלכך ר' אליעזר מתיר וחכמים אוסרין, גזירה אטו שאין מרוסקין, דילמא מרסק להו (לקמן קמג.). **משלשלין את הפסח בתנור.** לצלות, והוא יצלה מעצמו (עירובין קג.).

תוס' ישנים

א) הקשה הר"מ מה צריך להעמיד במוקצה מחמת מיאוס יעמיד אותו במוקצה משום מקיית אהל:

רב נסים גאון

אמר רב נחמן עז לחלבה ורחל לגיזתה. כולה פלוגתא דר' יהודה ור"ש נתבאר פלוגתם במוקצה, ועיקר דבריהם בפרק כירה [דף מד] דתנן רבנן מטלטלין נר חדש בשבת אבל לא ישן דברי ר' יהודה, ר"ש אומר כל הנרות מטלטלין בשבת חוץ מן הנר הדולק בשבת, כבתה מותר לטלטלה. ובסוף המסכת [דף קנו] מחתכין את הדילועין לפני הבהמה כו', ואמרו פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בכולה שבת הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת כו',

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ובגבולין כדי שתאחוז האור ברובו ר' יהודה אומר [א]בפחמין כל שהוא: **גמ'** וכמה א"ר אלעזר אמר רב [ב]כדי שיצולו מבעו"י כמאכל בן דרוסאי איתמר נמי (א)אמר רב אסי א"ר יוחנן [ג]כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בישולי נכרים [ד]תניא חנניא אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשהותו ע"ג כירה ואע"פ שאין גרופה וקטומה: אין נותנין את הפת כו': איבעיא להו תחתון האיך דגבי תנור או דילמא תחתון האיך דגבי האור ת"ש ר"א אומר [ד]כדי שיקרמו פניה המדובקין בתנור: [ה]משלשלין את הפסח: מ"ט [ו]משום דבני חבורה זריזין הן הא לאו הכי לא והאמר [ז]מר גדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי התם מינתח [י]הכא לא מינתח: [ז]ומאחיזין את האור וכו': מנהני מילי אמר רב הונא [1]לא תבערו אש בכל מושבותיכם בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר [ט]אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד מתקיף לה רב חסדא אי הכי אפילו בשבת נמי אלא אמר רב חסדא קרא כי אתא למישרי אברים ופדרים הוא דאתא [ט]וכהנים זריזין הן: ובגבולין כדי שתאחוז כו': מאי רובן אמר רב רוב כל אחד ואחד ושמואל אמר כדי שלא יאמרו הבא עצים ונניח תחתיהן תנא רב חייא לסיועיה לשמואל [ח]כדי [י]שתהא שלהבת עולה מאיליה ולא שתהא שלהבת עולה ע"י דבר אחר עץ יחידי רב אמר רוב עביו ואמרי לה ברוב היקפו [ט]אמר רב פפא הלכך [ט]בעינן רוב עביו ובעינן רוב היקפו כתנאי ר' חייא אמר (א) כדי שישחת העץ ממלאכת האומן רבי יהודה בן בתירא אומר כדי שתאחז האש משני צדדין ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר [2]את שני קצותיו אכלה האש ותוכו נחר היצלח למלאכה: [3]והאח לפניו מבערת מאי אח אמר רב אחוונא ושמואל אמר עצים שנדלקו באחוונא ההוא דאמר להו מאן בעי אחוונא אשתכח ערבתא א"ר הונא קנים אין צריכין רוב אגדן צריכין רוב גרעינין אין צריכין רוב נתנן בחותלות צריכין רוב מתקיף לה רב חסדא אדרבה איפכא מסתברא קנים מבדרן אגדן לא מבדרן גרעינין מבדרן נתנן בחותלות לא מבדרן איתמר נמי אמר רב

רש"י

ובגבולין. לריך להבעיר מדורתן מבעוד יום כדי שתאחוז האש ברובו: **ר' יהודה אומר.** אם היתה מדורת פחמין אין לריך להאחיז בהן האור אלא כל שהוא והיא דולקת והולכת דאין דרכה להיות כבה והולכת וא"ל לחתות בהן: **גמ' בן דרוסאי.** לסטים היה ומבשל בישולו שליש: **איתמר נמי.** דמאכל בן דרוסאי חשוב בישול: **כל שהוא.** מבושל ביד ישראל כמאכל בן דרוסאי שוב אין בגמרו משום בישולי נכרים: **גרוף.** מן הגחלים במגריפה שקורין וודילי: **קטום.** מפזרים אפר מלמעלה כדי להפיג חומו שלא יוסיף הבל בשבת וזה תבשיל שהוא כמאכל בן דרוסאי לא חיישי' אם מתבשל והולך בשבת: **דגבי תנור.** שהככרות נדבקים בדופני התנור סביב הילכך מבעיא ליה הי קרי תחתון הנך פנים דגבי דופני התנור או פנים הפונים למטה לחלל התנור לצד האור: **מדובקים בתנור.** ומוכרא היא דפנים שכלפי האור ממהרין לקרום: **התם מנתח.** ואם פותח פי התנור עייל ביה זיקא וקשי ליה: **הכא לא מנתח.** דכתיב (שמות יב) על ראשו ועל קרבו ואי מגלי ליה לא קשי ליה זיקא הלכך אי לא דזריזין הן אסור: **אברים ופדרים הוא דאתא.** להתיר את הקטירן כל הלילה אבל מדורת בית המוקד שאינה לורך גבוה אלא לורך כהנים לא הותרה. וסמוך לחשיכה היינו טעמא דלא גזור משום דכהנים זריזין הם שכולם היו בני תורה וחרדים ונזכרים ולא אתו לחתויי משתחשך: **כל אחד ואחד.** כל עץ ועץ ולא תימא כיון שאחזה ברוב מנין העלים: **ושמואל אמר.** כדי שלא לריך לומר הבא עלים דקים ונניח תחתיהן להבעיר את אלו: **תני ר' חייא.** בפ' במה מדליקין לגבי מנורה להעלות נר תמיד[י] שתהא שלהבת עולה מאליה אלמא בכי האי גוונא הויא הדלקה משום ר"י הלוי. וקשה לי חדא דרמי בר חמא קתני לה התם ועוד דלאו מתניתא היא אלא הוא אמר לה בפירוש דמתני' אחריתי. ושאר רבותינו תנו לה לענין מדורה ואני מצאתי אותה בת"כ[ה] לגבי מנורה: **עץ יחידי.** כעין לוק"ש שלנו: **רוב עביו.** שיכנס האור בתוך עביו עד רובו: **רוב היקפו.** מבחוץ: **כתנאי.** רוב עביו או רוב היקפו: **שישחת.** רוב עביו: **ב' לדדיו.** רוב היקפו: **זכר לדבר.** דשוב הולך ודולק: **שני קלותיו אכלה האש.** בידוע שתוכו נחר והלכה לחה שלו ונעשה יבש: **נחר.** פסקה לחה שלה ויבש כמו נחר גרוני (תהלים סט) וכן חרה מני חורב (איוב ל): **והאח.** בשריפת יהויקים המגילה כתיב: **אחוונא.** ערבה: **באחוה.** כל העלים נדלקין זה מזה הקטן מדליק הגדול: **אין לריכין רוב.** להלית את האור ברובן מע"ש אלא מאחיז בהן אור מבעוד יום לפי שאין כבין והולכים אלא דולקים והולכים: **לריכים רוב.** לפי שאין שלהבת יכול ליכנס ביניהם: **גרעינין.** של תמרה אם עשה מהם מדורה לכשיבשו אין לריכין רוב: **נתנן בחותלות.** כלים שעושין מלולבין ונתן הכלי מלא במדורה לריכין רוב לפי שלבורין יחד ואין השלהבת יכולה להכנס בהן: **קנים מבדרן.** לכאן ולכאן ואחת מהן היולאת לא תמלא את חברתה לבערה הלכך כי לא אגדן לריכי רוב אבל אגדן לא מבדרן ואין לריכין רוב וכן גרעינין:

תוספות

איבעיא להו תחתון האיך דגבי תנור. ולפ"ה דפי' דלגבי האור ממהר לקרום ומיבעיא ליה אם תחתון דקאמר ר' אליעזר דגבי תנור והא דקאמרי רבנן עד שיקרמו פניה אחת מפניה ואפילו בעליון סגי[א] ואם תחתון דקאמר ר"א היאך דגבי האור אם כן הא דקאמרי רבנן עד שיקרמו פניה היינו כל פניה[ב] תא שמע ר' אליעזר כו' ופושט דר"א לחומר' ומיהו בירושלמי[ט] משמע דלהקל בא דקאמר התם ומודה ר"א בלחם הפנים שאין קרוי לחם עד שיקרמו פניו בתנור משמע דהכא סגי בקרימה כל דהו אבל בלחם הפנים בעינן קרימה מעליא. ריב"א[י]:

למשרי אברים ופדרים. וא"ת אי אברים ופדרים דחול כדפ"ה הא אמר בפרק [במה מדליקין] (דף כד:) עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת ואי אברים ופדרים דשבת ואשמועינן מבכל מושבותיכם דאע"ג דמלותן כל הליל' ואפשר להקטירן במולאי שבת אפ"ה דחי שבת הא מעולת שבת נפק מדממעט עולת חול דהיינו ע"כ אברים ופדרים דחול דשחיטה וזריק' עבר זמנו בשקיעת החמה א"כ אברים ופדרים דשבת קרבים בשבת וי"ל דאתי למשרי אברים ופדרים דחול כשמשלה בהן האור מבעוד יום[ג] והא דקאמר ולא עולת אברים ופדרי' דחול בשבת היינו דוקא בשלא משלה בהן האור וכן הא דאמר בפרק טרף בקלפי (יומא דף מו. ושם) אברי [י]חול שנתותרו עושה להן מערכה בפני עצמן וסודרן אפי' בשבת ואפי' לרב הונא דפליג התם היינו דאמר דאין עושה להן מערכה בפני עצמן אבל ד"ה דסודרן על המערכה גדולה היינו כשמשלה בהן האור כדמוכח התם והא דקאמר התם לחד לישנא דדוקא בפסולין אי משלה בהן האור אין אי לא לא לאו משום דכשרים לא בעינן משלה בהן האור אלא ה"ק דדוקא בפסולים אצטריך לאשמעינן במשלה בהן האור אבל בכשרים לא איצטריך לאשמעי'[ד] וריב"א מסתפק בשאר קרבנות[ה] כשמשלה בהן האור אם נעשו כלחמו של מזבח למשריינהו בשבת אי לאו דדילמא דוקא בתמיד מהני האי טעמא משום דשם תמיד דוחה שבת וקשה דהתם מפיק ליה ביומא מבמועדו ואפי' בשבת והכא מפיק ליה מבמושבותיכם ונראה דעיקר דרשא מבמושבותיכם והתם נקט במועדו ואפי' בשבת אגב דבעי למנקט במועדו ואפי' בטומאה וע"ק והא במושבותיכם אצטריך לשריפת בת כהן דלא דחיא שבת כדדרשי' פ"ק דיבמות (דף ו: ושם) ופרק אחד דיני ממונות (סנהדרין לה:) נאמר כאן במושבותיכם כו' אף מושבות האמור כאן כו' וי"ל דהכא מכם דריש מדכתי' מושבותיכם ולא כתיב [ט]מושבות והא דדרשי' בפ"ק דקדושין (דף לז. ושם) מושבות דכתב רחמנא גבי שבת ל"ל וקאמר דסד"א הואיל ובענין מועדות כתיב תבעי קדוש ב"ד כמועדות קמ"ל לא מלא תבערו אש בכל מושבותיכם דריש כדפירש הקונטרס דההוא לא כתיבא בענין דמועדות ואצטריך לה נמי כדדריש הכא אלא מושבותיכם דכתי' באמור (ויקרא כג)[ו] דההוא כתיב בעניינא דמועדות[מ]:

כדי שתהא שלהבת עולה מאיליה. אלמא במקום שהקפיד הכתוב שלא יכבה סגי שתהא שלהבת עולה מאליה ואין לריך שתהא הפתילה שורפת ברובה: **עד** שישחת ממלאכת האומן. אבל למ"ד משתאחוז האור משני לדדין אינו נשחת בהכי ממלאכת האומן ואע"ג דכתיב את שני קלותיו אכלה האש היצלח למלאכה היינו גבי עץ הגפן אבל שאר עלים אין נשחתין כ"כ במהרה ממלאכת האומן:

הדרן עלך יציאות השבת

עין משפט נר מצוה

קנו א מיי' פ"ג מהל' שבת הלכה יט טור וש"ע או"ח סי' רנה סעיף [א] ג:
קנז ב מיי' פ"ג מהלכות שבת הלכה טז טור ש"ע או"ח סימן רנד סעיף ב:
קנח ג (מיי' פי"ז מהל' מ"א) טור וש"ע יו"ד סי' קיג סעיף ח:
קנט ד מיי' פ"ג מהל' שבת הלכה יח סמג לאוין סה טור ש"ע או"ח סימן רנד סעיף ה:
קס ה ו מיי' שם הלכה טו:
קסא ז מיי' שם הל' כ:
קסב ח ט מיי' שם הל' יט סמג שם טור ש"ע או"ח סימן רנה סעיף א:

לעזי רש"י

וודיל"י [ודי"ל]. יַעֶה.
צוק"ש [צוקי"ש]. גדמי-עץ.

רבינו חננאל

אסיקנא כמאכל בן דרוסאי וכל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו ע"ג כירה אע"פ שאינה גרופה ולא קטומה. תחתון של פת. אוקימנא קרומת פנים המדובקים בתנור, וכיון שקרמו פניה מותר לשהותה. והכין מפרשא בפ' דלקמן בכירה [לז:]. משלשלין את הפסח לתנור עם חשכה. אוקימנא משום דבני חבורה זריזין הן הא שאר בני אדם לא. ואי גדיא הוא מינתח הוא, כלומר אינו שלם אלא מנותח איברים, כיון דקשי ליה זיקא לא מגלי ליה, הלכך לא אתי לחתויי בגחלים, בין שריק התנור בין לא שריק התנור שרי. אברי דברחא, שריק שרי. לא שריק, רב ירמיה מדפתי אסר ורב אשי שרי, וקיי"ל כוותיה. בשרא אגומרי אסיר אלא א"כ נצלה כל צרכן. קרא חייא בתנור, רבינא שרי. ומחיזין את האור במדורת בית המוקד, משום דכהנים זריזין הם. וקרא לאיברים ופדרים הוא דאתא דכתיב לא תבערו אש בכל מושבותיכם, בכל מושבותיכם אינכם מבערים אבל אתם מבערים לאיברים ופדרים. ובגבולין כדי שיצית האור ברובו. רב אמר רוב כל עץ ועץ. ושמואל אמר כדי שאין צריכין להביא אחרים תחתיהן כדי שידליקם. והלכתא כשמואל דתני ר' חייא לסיועיה שתהא שלהבת עולה מאיליה ולא על ידי דבר אחר. עץ יחידי. אסיקנא בעינן רוב עביו ורוב היקפו. ואת האח לפניו מבוערת. רב אמר אחוואנה. פי' עצי ערבה.

מסורת הש"ס

א) ע"ז לח., ב) [עירובין קג. פסחים סה.], ד) [לעיל יט:], ה) [לקמן קיז: עירובין קג. פסחים נט: סה. פה. ביצה יח. ב"ב כ. חולין קכב: זבחים לה.], ו) לקמן כא., ז) [שמות כז], ח) [אמור פרשה יג], ט) [בפרקין פ"ז], י) [ועי' תוס' מנחות נז: ד"ה ופתיתין], כ) [עם איתא עולה ועי' בכה"ג שם ד"ה הכי גרסינן], ל) [ועי' תוספות לקמן ע. ד"ה והבערה], מ) [וע"ע תוס' קידושין לז. ד"ה והכי שבת].

תורה אור השלם

1 לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: שמות לה ג
2 הִנֵּה לָאֵשׁ נִתַּן לְאָכְלָה אֵת שְׁנֵי קְצוֹתָיו אָכְלָה הָאֵשׁ וְתוֹכוֹ נָחָר הֲיִצְלַח לִמְלָאכָה: יחזקאל טו ד
3 וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי וְאֶת הָאָח לְפָנָיו מְבֹעָרֶת: ירמיהו לו כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' ר' חייא אמר עד שישחת העץ ממלאכת:

גליון הש"ס

גמ' אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד. עי' יומא דף מו ע"ב תוס' ד"ה ואלמא: שם אמר ר' פפא הלכך בעינן רוב עביו. חולין דף עו ע"ב וכעין זה סוטה דף מ ע"א וחולין דף סה ע"א:

מוסף רש"י

בן דרוסאי. לסטים היה ואוכל כל דבר המבושל קצת (ע"ז לח.). בני חבורה. הנמנין על הפסח, זריזים הן. דכל העוסקים בקדשים זריזים ונזהרים, הלכך לא מחתו (עירובין קג.). או: שום רבים ונזהרים זה את זה (פסחים פה.). וכהנים זריזין הן. בקיאין הן בכל, דכתיב בהן (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב (לקמן קיד:). או: דכיון שנבחרו לעבודה ביודע שלמדוהו הלכות קודש (עירובין שם).

מוסף תוספות

א. ור' אליעזר מחמיר. תוס' הרא"ש. ב. ור' אליעזר מיקל דדי בקרימת פניה דלגבי האור. תוס' הרא"ש. ג. דנעשו כבר לחמו של מזבח שמתוך שהן לחמו של מזבח הרי הן כקרבן היום ודוחו במבמועדו אפי' בשבת. תוס' פסחים סט. ד. ומיהו אפי' ללישנא קמא לא שרי אפילו בכשרים אלא במשלה בהן את האור. תוס' יומא מו. ה. דלאו תמיד. תוס' פסחים פג: ו. שבת היא לה' בכל מושבותיכם. תוס' קידושין לז.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

במה מדליקין בו'. פעמים מפרש מאי דקליק מיניה ופעמים כמה שמתמיה: **אחד מבושל בו'.** הכא מזכיר שמינו פשוט מתילה וכן בכמה מקומות ומה שקשה על גירסת רש"י דקוסה [לקמן ז.] מפורש במקום אחר: **בעמרניתא** דאית ביה. ומ"ש מסיפא שמעינן ליה כל היוצא מן הערן מן מדליקין בו הלא פשתן וכן קשה גבי אילן ויש לומר דאין למדין מן הכללות אלא במקום שנאמר בהן מזון: **אנן שידא פרנדא** קרינן ליה. פר"ת לכך דמתניתין קיימין שידא פרנדא הלא מטבחא ולאו הייט שידא פרנדא הלא הוה אחר מוכן כדאמר בפ' במה בהמה לסוטה (לקמן מח:) משמע בית המקדש בטל שמיר וזכוכית לגבוה ושידא פרנדא וכ"ש מפרש דקאי גמי אמטבחא והא דקאמר הלא בטל לגמרי בטל הלא [ה] שהרי היה נמצא כ"כ והא זכוכי לגבוה היתה אחר מוכן דאמרי' בפ' אין עומדין (בכורות לקמן לח.) תבר קמייהו זכוכית מיוכחת בתופת בגו [ק] : **ותנא** דידן **צמר** מבווין בווין ושער **איחרובי מחרך.** [ו] ולא מיבעיא הא דתנינן למיתני [ז] ומ"מ כיון דתנינן גמי סכיה דלמר ושער פסולים לחלקה מ"מ מאי הוסיפו [א] וי"ל דהוסיפו היינו טעמא [ב] מפני שהן מוכנין הואיל ופשתן [ג] ותנא דמתניתין [ד] פסיל להו [ה] משום דלמר כווין ושער מחרך ולא מיבעיא למתני': **עד כאן גמ'** לכש שוכא דארוא שוכא דארוא עין בעלמא הוא בעמרניתא דאית ביה: ולא בחונן: אמר רב יוסף נעורת של פשתן אמר ליה אביי והכתיב [ו] **והיה** א) החסון לנערות [ז] (מכלל דחסון לאו נעורת הוא) אלא אמר אביי כיתנא דדייק ולא נפיץ: ולא בכלך: אמר שמואל שאלתינהו לכל נחותי ימא ואמרי [ח] (לה) כולבא שמיה רב יצחק בר זעירא אמר גושקרא רבין ואביי הוו יתבי קמיה דרבנא נחמיה אחוה דריש גלותא חזייה דהוה לביש מטכסא א"ל רבין לאביי היינו כלך דתנן א"ל אנן שירא פרנדא קרינן ליה [ט] השירא והכלך והסיריקין חייבין בציצית (תיובתא דרבין) [י] **תיובתא** איבעית אימא שירא לחוד ושירא פרנדא לחוד [כ] : ולא **בפתילת האידן:** אחונינא: רבין ואביי הוו קאזלו בפקתא דטמרוריתא חזינהו להנהו [ל] **ארבתא** אמר ליה רבין לאביי היינו אידן דתנן אמר ליה ההיא עין בעלמא הוא קלף ואחוי ליה עמרניתא דביני ביני: ולא בפתילת המדבר: **שברא:** ולא בירוקה שעל בו': מאי היא אילימא אוכמתא דחריצי איפרוכי מפרכן אלא אמר רב פפא אוכמתא דארבא תנא [מ] הוסיפו עליהן של צמר ושל שער ותנא דידן צמר מכווין כווין שער איחרובי מיחרך: ולא בזופת: זפת זיפתא שעוה קירותא תנא עד כאן פסול פתילות מכאן ואילך פסול שמנים פשיטא [נ] **ישעוה** איצטריכא ליה מהו דתימא לפתילות נמי לא חזיא קא משמע לן אמר רמי בר אבין עטרנא פסולתא שעוה פסולתא דדובשא למאי מינה: **לוכמתא דחרצה.** ספיגה המתעכבת במקום אחד כמיס גדל ירקרוקת ספיגי שוליה מצמחן: **מכווץ ווץ.** מפני הלור ומין דולק כלל ומין שלהבת לוחשת בו ולא לניץ למתנייה: **עד לחן.** עד ירוקה שעל פני המיס פסול פתילות: **מלחן ואילך פסול שמנים.** שלא יתן תמיכת זפת לו שעוה בגר במקום שמן: **שעוה לוצרילא ניס.** לפי שרגילין לעשות כמין פתילה לכוכה וספפילה לכוכה כמו שלנו עושין: **מהו דתימא לפתילה נמי.** קמקר לה: **פסולתא דזיפתא.** לאחר שיוצא הזפת מן הטען זב ממנו על ידי הלור פסולת גדול כשמן והוא עיטרן [ע] : למקח

רב כהנא אמר קניס שאגדן צריכין רוב. כרב הונא דלמ עיילא כהן גורל ולמבדוקי לי מיסיגן למכוכין הן וכבדין: **גרעיני שמאן מחופות הן צריכין רוב.** כרב מקדא שנומין לידלק אבל בלא מחופות מדלגי: **מדוכה.** לשון היסק גדול: **רבב.** שומן ושעוה וכל דבר מעכבי:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה פסולתא דזיפתא וכו' והוא עיטרן שקורין דוהי"ט בלשון כנענן הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' מיתיבי השיראים והבלך. ק"ל אמאי פריך מהכלייתא ולא פריך ממתניתין פ"ק מ"ב דכלאים: תוס' ד"ה אגן שירא בו' שלא היה נמצא בל כך. עיין בב"ק פ"ט ע"ב מ"ב דכלאים:

הגהות הגר"א

[א] גמ' קניס שאגדן. נ"ב הן. גירסת הלמ"ס אבל הר"ש והמב"ם גרסי כל הלי שמעתא כהיכך מגילסת הלמ"ס: [ב] שם לא תגדן ס"ל רוב גרעיני לגירסן רוב מצרי עיין במוסגות ס"ל רוב) תפ"מ וכ"כ הר"ש והלמ"ס לא גרסי כל זה: [ג] שם שנינה. כ"כ גירסת הלמ"ס לקמן:

רבינו חננאל

תני רב יוסף ארבע מדרדות אין צריכות רוב של זפת, ס"א של גפת, ושל גפרית, ושל רבב, ושל גבינה. פתילה אמר עולא צריך להדליק ברוב היוצא. עצים של בבל, שוכא דארוא. פי' זאזא, גוזחא יבש דרומני.

הדרן עלך יציאות השבת

פרק שני

במה מדליקין וכו'. לכש, שמרניתא דביני ביני דארוא. חוסן, כיתנא דדייק ולא נפיץ. כלך, רבין אמר מיטכסא. השיראים והכלך והסיריקין חייבין בציצית. פתילת האידן, שמרניתא דביני ביני ערבה. פתילת המדבר, שברא. יהושלמי אמר שמואל בר רב יצחק כותב להעלות נר תמיד שצרו לומר אין לך עושה שלהבת אלא פשתם. לא בזופת ולא בשעוה. תנא עד כאן פסול פתילות מיכן ואילך פסול שמנים.

קסב א ב ג מיי' פ"ע מהל' שבת הלכה כה כו סמג עשין סה טוש"ע או"ח סי' רנה ס"ג:

א ד מיי' פ"ה מהלכות שבת הלכה ה סמג שם טור שו"ע שם סעיף ג:

ב ה מיי' שם הלכה ח סמג שם טור שו"ע שם סעיף ג:

ג ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף ו:

ד ז מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ז:

תורה אור השלם

1 וְהָיָה הַחֹסֵן לִנְעָרֹת וּפְעֻלּוֹ לִנְיצָרֹץ וּבָעֲרוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו וְאֵין מְכַבֶּה: ישעיהו א לא

לעזי רש"י

אישטובל"א. שלף.

אשטרי"ם [אישטרי"ם]. קש.

מולש"א. טחב (צמח).

קרפד"י [קרפד"ר]. הוצ'א מסבך. התיר.

פולי"ל [פלצי"ל].

משי זול, פסולת משי.

יוד"ש. שארית (של כושן) (מה שזורקים).

אורטא"ה. סרפד.

דהדה"ט [דהדה"ט] (בהג' הב"ח). עטרן.

מוסף רש"י

המדליק צריך שידליק. נילוס קולס פילוק יליו (לקמן כח:).

הדרן עלך יציאות השבת והבלך. מעיל שעשין מאותן הגיזים, הוא גיס המוזכר במתני' כמעיל קטליניא (מגילה כה:). והסיריקין. מעיל עשוי מנעורת של פשתן (שם).

תוס' ישנים

א) יש מפרשים דקתני מפעמים שהנעורת דולק ואין נלקה דקא ממי דולק יפה ואין דומה לפתילה:

מוסף תוספות

א. היינו יוצא מן הכלל. תוס' הלמ"ס. ב. דמתני'. תוס' הלמ"ס. ג. משום דאורחא דעבדי פתילה מהאי עמרניתא, ודלמא הר"א דשריא. ליטבל"ת. ד. [ר"ת]הוה לבושי. תוס' הלמ"ס. ה. שנתמעט. רשב"ם. ו. כמו בזמן ביהמ"ק. תוס' מולין פ: ז. שנתמעט. ח. אלמא דמשתכחא אע"ג דקאמר התם דבטלה. תוס' הלמ"ס. ט. פי', ולהכי. תוס' הלמ"ס. י. דוקא פסיל. תוס' הלמ"ס. יא. עליהן דקאמר, דמשמע על תנא דמתני'. תוס' הלמ"ס. יב. ואם ערב בהם דבר אחר אז מושכות השמן ולא פסילי אלא בשום גזירה אטו בעירייהו. תוס' הלמ"ס (ועי' מהרש"ג). יג. (ד)בלא טעם משיכה. תוס' הלמ"ס.

ד. לפי שאין האור נאחז בהם יפה. תוס' הלמ"ס. טז. מהו דתימא שאפי' עשה מן השעוה כמין פתילה, כלומר שעשה כעין נרות שעוה שלנו, יהא אסור להדליק, קמ"ל 'מכאן ואילך פסול שמנים' שאינו אסור אלא כשנתן השעוה והזפת בנר כמין שמן, אבל כשחברן יחד ועשה מהן פתילה מותר, שנמשך הוא יפה אחד הנר, ומכאן יש להתיר נרות שעוה בשבת. מ' סר"ן. נוהגין באשכנז ובצרפת להדליק נרות של שעוה בשבת. רמ"ש. טז. ר"ל פתילת הבגד המכוסות זכר' בשעוה כעין שלנו, מלוי. יז. שעתה הפתילה שכתוב השעוה דולקת. גם מחמת השמן. לפמ"ש. יח. שלא אסרו אלו אלא בשאין שם שמן אלא הן, הא. רשב"ם. יט. וה"ה הכא אע"פ שיש בפנים ובחוץ דבר שמדליקין בו, אלא שהשעוה שהיא ממוצעת ביניהם אין מדליקין בו, מ"מ שני השמנים הוי כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו, וכן בשמעתין דקתני כרך דבר שמדליקין ע"ג דבר שאין מדליקין בו הוא נותן את הפתילה בשמן ואיכא ב' דברים שמדליקין בו, אפ"ה אסור, ואין להתיר בשביל שהפסול באמצע, דלא מסתבר לחלק. רמ"ש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מסורת הש"ס

א) תוספתא פ"ב, ב) ס"א מנורה, ג) ערוך פי' אילן סרק, ד) [צ"ל כריתי עי' ערוך ערך כרת ובמתורגמן], ה) מ"ט א"ל לפי שאין כצ"ל. רש"ל [ועי' בערוך ערך לפי פי' שאין מדליקין כלומר קבלה היא כך שאין מדליקין], ו) כ"א שאינו נדלקין, ז) תוספתא פ"ב, ח) [צ"ל רשב"ג אומר] ט) [לקמן קכו: ב"ב פג. קל:] נדה סה:, י) [לקמן כד:], כ) [לעיל יא: ביצה ג. וש"נ], ל) לעיל כ., מ) יומא כג. סוכה נא., נ) [ב"ק י.], ס) [שמות לט], ע) [יבמות ד:], פ) [דף כ:], צ) [צ"ל מהמיני' דהיינו אבנט ועי' רש"א],

תורה אור השלם

1 וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זַיִת זָךְ כָּתִית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד: שמות כז כ

גליון הש"ס

גמ' אין מדליקין מ"ט לפי שאין מדליקין. כעין זה עירובין דף לו ע"א מו"ק דף כו ע"ב גיטין דף ס ע"א נדה דף ס ע"א וכן בלשון התורה ויקרא כ"ב אשר יהיה בו מום לא יקרב כי כל איש אשר בו מום לא יקרב ועי' ריטב"א קידושין דף ו ע"ב ד"ה ה"ג: שם שמנים ופתילות כו' אין מדליקין בהם במקדש. ק"ל למאי נקט שמנים הא במקדש אין מדליקין רק בשמן זית זך: תוס' ד"ה חלב מהותך כו' קרבי דגים לאו היינו. ע"ל דף כו ע"א תוס' ד"ה איכא בינייהו דרב ברונא:

הגהות הגר"א

[א] גמ' כירה. נ"ב מנורה גירסת רי"ף וש"פ וכן בתוספתא:

לעזי רש"י

קרויז"ל [קרוישו"ל]. מנורה.
קוטו"ן. כותנה.
אנמילי"ד [אינמישלי"ר]. לסבך, לבלבל.
ברואיש"ט. כויה שטחית.
פונד"ר [פונדו"ד]. נמס, (על שומן).

מוסף תוספות

א. תימה, מאי קא בעי למאי נפק"מ, הלא דרך התלמוד בכל מקום להזכיר ב' שמות, לפי שיש שמכיר בזה"ל ואינו מכיר בזה, וכן למעלה, לכש שוכא דארזא וכו' ולא קאמר מאי נפק"מ למקח וממכר. ונראה דהכא. תוס' הרא"ש. ב. יכול ליתן לו פסולת של זפת והוא יתקנוה, ואינו יכול לכופו ליתן לו עטרן מתוקן. תוס' הרא"ש. דהאי נמי עטרן או שעוה מיקרי, ואין הולכים בממון אחר הרוב. ריטב"א. ג. בלא נתינת שמן. תוס' הרא"ש. ונראה לר"ת דשמן דגים היינו שמן שבא מעינו של דג כדאמר

גמרא

למאי נפקא מינה למקח וממכר: [א]ת"ר כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת [א]אבל עושין מהן מדורה בין להתחמם כנגדה בין להשתמש לאורה בין ע"ג קרקע בין על גבי [א] [ב]כירה ולא אסרו אלא לעשות מהן פתילה לנר בלבד: ולא בשמן קיק וכו': מאי שמן קיק אמר שמואל שאילתינהו לכל נחותי ימא ואמרו לי עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו רב יצחק בריה דרב יהודה אמר משחא דקאזא ריש לקיש אמר קיקיון דיונה אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי קיקיון דיונה [ג]ולצלוליבא דמי ומדפשקי רבי ועל פום חנותא מדלן יתיה ומפרצידוהי עבדי משחא ובענפוהי נייחן כל [ד]בריחי דמערבא אמר רבה [ב]פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מפני שהאור מסכסכת בהן שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מפני שאין נמשכין אחר הפתילה בעא מיניה אביי מרבה שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מהו שיתן לתוכן שמן כל שהוא וידליק מי גזרינן דילמא אתי לאדלוקי בעינייהו או לא א"ל [ג]אין מדליקין מאי טעמא [ה]לפי [ו]שאין מדליקין איתיביה [ז]כרך דבר שמדליקין בו ע"ג דבר שאין מדליקין בו אין מדליקין בו (אמר) [ח]רשב"ג של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגוז ומדליקין קתני מיהת מדליקין א"ל אדמותבת לי מדרשב"ג סייעינהו מדתנא קמא הא לא קשיא [ט]מעשה רב מ"מ קשיא מאי לאו להדליק לא להקפות אי להקפות מ"ט דת"ק כולה רשב"ג היא וחסורי מיחסרא והכי קתני כרך דבר שמדליקין בו ע"ג דבר שאין מדליקין בו אין מדליקין בו [ד]בד"א להדליק אבל להקפות מותר שרבן שמעון בן גמליאל אומר של בית אבא היו כורכין פתילה ע"ג אגוז איני והאמר רב ברונא [י]אמר רב [ה]חלב מהותך וקרבי דגים שנמוחו אדם נותן לתוכו שמן כל שהוא ומדליק הני מימשכי בעינייהו והני לא מימשכי בעינייהו וגזרו רבנן על חלב מהותך משום חלב שאינו מהותך ועל קרבי דגים שנמוחו משום קרבי דגים שלא נמוחו וליגזור נמי חלב מהותך וקרבי דגים שנמוחו שנתן לתוכן שמן משום חלב מהותך וקרבי דגים שנמוחו שלא נתן לתוכן שמן [כ]היא גופה גזירה [א] ואנן ניקום וניגזור גזירה לגזירה: תני רמי בר חמא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת [ל]אין מדליקין בהן במקדש משום שנא' [1]להעלות נר תמיד הוא תני לה והוא אמר לה כדי [ז]שתהא שלהבת עולה מאיליה ולא שתהא עולה על ידי דבר אחר תנן [מ]מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהם היו מפקיעין ומהן מדליקין שמחת בית השואבה שאני ת"ש דתני רבה בר מתנה [ו]בגדי כהונה שבלו מפקיעין אותן ומהן היו עושין פתילות למקדש מאי לאו דכלאים לא [ח]דבוץ: אמר רב הונא פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול אמר רבא מאי טעמא דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה ורב חסדא אמר מדליקין בהן בחול אבל לא בשבת קסבר כבתה

רש"י

למקח וממכר. למאן דמתני למזבן שעוה ליתיב ליה פסולתא דדובשא: אבל עושין מהן מדורה. היסק גדול שאחד מבעיר חבירו: לנר. קרויז"ל: בשמן קיק. שמן של עוף אחד נותנין בנר ודולק: משחא דקאזא. שמן שעושין מגרעיני צמר גפן שקורין קוטו"ן: קיקיון. כעין אותה של יונה: לדידי חזי לי. מין קיקיון דיונה: ומדפשקי רבי. בבלעי המים הוא גדל: ועל פום חנוותא מדלן יתיה. על פום החנויות מדלין אותו לצל ולריח טוב: מפרצידוהי. מגרעיניו: נייחין. שוכבין: בריחי. חולין: מסכסכת. כמין סכין פגומה מסכסכת בבשר אנמילי"ד בלע"ז שאין אורו זקוף ונוח במקום אחד אלא נדעך וקופץ. לישנא אחרינא מסכסכת בהן אינה נכנסת תוך הפתילה אלא סביב מבחוץ כמו סיכסכה אבניו[י] ברואיש"ט בלע"ז: שאין נמשכין. ואתי להטות: שמן כל שהוא. שהשמן הניתן בתוכו ממשיכו לאחר הפתילה: לפי שאין מדליקין. בעינייהו וגזרינן הא אטו הא: כרך דבר. לעשות פתילה על גבי דבר שאין מדליקין בו כגון פסול פתילות דמתני': קתני מיהא. בדר"ש מדליקין ואע"ג דאגוז לא חזי לפתילה על ידי תערובת שפיר דמי: מעשה רב. הואיל ומעיד שכך היו של בית אביו עושין הלכה היא: מאי לאו להדליק. היו כורכים שמדליק הפתילה עם האגוז: לא להקפות. לא היו מדליקין האגוז אלא סומך עליה הפתילה להגביה שלא תטבע בשמן. ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו): חלב מהותך. פונד"ר בלע"ז: הני מימשכי בעינייהו. אחר הפתילה ובלא תערובת שמן נמי חזו אלא דגזור רבנן מהותך אטו אינו מהותך הלכך בעינייהו גופה גזירה ואנן ניקום וניגזור ע"י תערובת אטו בעינייהו: והוא אמר לה. מפרש מאי תלמודא והיכי משמע מהאי קרא: ולא שתהא עולה כו'. ולא שתהא צריכה תיקון והטייה: מבלאי מכנסי הכהנים. ממכנסי הכהנים הבלואים: היו מפקיעין. קורעין ועושין פתילות בשמחת בית השואבה שהיא בעזרת נשים: ומהמיניהם. של כלאים הם דכתיב[ס] ואבנט שש משזר ותכלת וארגמן וקי"ל תכלת עמרא הוא[ע] ותני' לעיל[פ] לענין שבת שהוסיפו עליהן של צמר לפסול וקתני מדליקין בהן במקדש: שמחת בית השואבה שאני. דלא כתיב להעלות בה ולאו דאורייתא היא: מאי לאו דכלאים. כגון אבנט: כבתה. נר חנוכה: זקוק לה. לתקנה הלכך צריך לכתחלה לעשות יפה דילמא פשע ולא מתקן לה: ומותר להשתמש לאורה. הלכך בשבת אסור שמא יטה לצורך תשמיש: אין

תוספות

למאי נ"מ למקח וממכר. [א]פשיטא ליה להש"ס שהיו מכירין השעוה והעטרן כדאמרינן שעוה קירותא לכך קאמר למאי נ"מ למקח וממכר שאם נדר לתת לחבירו שעוה יתן לו פסולתא דדובשא ואין יכול לכופו לתקן לו וכן עיטרן[ב] אבל לעיל דקאמר מאי לכש שוכא דארזא לא קאמר למאי נ"מ לפי שלא היו מכירין בשם לכש ומפרש שהוא שוכא דארזא:

מפני שאין נמשכין כו'. שמעתי ממהר"א ז"ל ששמע באם שיש רק נר א' כשר בבית ע"י זה יזכור ולא יטה אחר נרות שבחדר ושבמרתף ור"ש מקולי אומר דבר שיכול לעשות בלא נר כגון להוציא יין מן החבית מותר להשתמש לאור כל נר [תוספות ישנים]:

חלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו נותן לתוכן שמן כו'. [ג]קרבי דגים לאו היינו שמן דגים דשמן דגים שרי ליה מתני' בעיניה (לקמן דף כד:)[ג]: שמחת בית השואבה שאני. תימה היכי שרי להדליק והא לאו לורך קרבן הוא ואמר בפ"ב דקידושין (דף נד. ושם) בגדי כהונה שבלו מועלין בהן ודוחק לומר לב ב"ד מתנה עליהן[ו] ב)דמה לורך יש להן להתנות בשביל[ז] זה ונראה לר"י דהואיל ולכבוד הקרבן היו עושין דכתיב ושאבתם מים בששון (ישעיה יב) לורך קרבן חשוב ליה[ח] והא דאמר (סוכה פ"ה דף נג.) בוררת אשה חטין לאור בית השואבה[ט] לא שהיתה בוררת אלא שהיתה יכולה לברור ומיהו בירושלמי דייק מהכא דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה וקשה לר"י מאי פריך [נ]ממכנסי הכהנים הלא היה בהן פשתן דכתיב תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר (שמות כח) וטוב לפתילה דהוי ככרך דבר שמדליקין בו ע"ג דבר שאין מדליקין בו ובשבת הוא דאסור שמא ידליק בעיניה אבל במקדש לא שייכא הך גזירה ונראה לר"י דכיון[י] שאין מן הפשתן אלא רביע[יא] בטל בשאר מינים והוי כאילו אין בו פשתן כלל:

ומותר להשתמש לאורה. וא"ת מנא ליה לרבא[יב] דסבר רב הונא דמותר להשתמש לאורה דילמא[יג] הא דאמר אין מדליקין בשבת משום דסבר כבתה זקוק לה[יד] ואין

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ג מהלכות שבת הלכה יט סמג לאוין סה טור שו"ע או"ח סימן רנה סעיף א:
ו ב מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה ה סמג שם טור שו"ע או"ח סימן רסל סעיף א ג:
ז ג מיי' שם הלכה ט טור שו"ע שם סעיף ד:
ח ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ג:
ט ה מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ה:
י ו מיי' פ"ג מהלכות תמידין ומוספין הלכה טו:
יא ז ח מיי' פ"ח מהלכות כלי המקדש הלכה ו:

מוסף רש"י

מעשה רב. למילף מניה, דכיון דסמיך למעבד עובדא לקולא ש"מ הלכתא היא (לקמן קכו:). גזירה לגזירה. ראה לעיל יא ב. מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהם. ממכנסי בגדי השרד שהיו משל לצור ומאבנטיהם הישנים קורעין לעשות פתילות (סוכה נא.) לשמחת בית השואבה בחג (יומא כג.). מפקיעין. לשון קריעה (שם).

תוס' ישנים

א) וא"ת אכתי הוי גזירה לגזירה מהותך אטו שאינו מהותך ושאינו מהותך שמא יטה וי"ל דהלא גזירה היא ד דא"א שלא יטה ה וריב"ן פי' דהא דאמר לעיל [אין] נמשכין אחר הפתילה לא משום שמא יטה אלא שמא יכבה וליכא שלום בית:
ב) ועוד דלא מצינו לב ב"ד בזה דכיון דכבר קדשו בגדי כהונה לא נפקי לחולין בלא פדיון:

רבינו חננאל

ת"ר כל אילו שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת משום פסול פתילות, אבל עושה בהם מדורה בין להתחמם כנגדה בין להשתמש לאורה בין ע"ג קרקע בין ע"ג מנורה, לא אסרו אלא לעשותן פתילה לנר בלבד. בשמן קיק. שמואל אמר (עץ) [עוף] ושמו קיק, ר"ל אמר קיקיון דיונה. אמר רבה פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, מפני שהאור מסכסכת בהן. שמנים שפסלו מפני שאין נמשכין אחר הפתילה. בעא מיניה אביי מרבה שמנים שאסרו חכמים להדליק בהן בשבת מהו לתת לתוכן שמן ולהדליק. א"ל אסור לפי שאין מדליקין, כלומר כיון שאין מדליקין בפני עצמן, כשישלים השמן (שתתן בתוכו) [שנתן בתוכו], שוב אין מדליקין שכבר אמרנו אין נמשכין אחר הפתילה. ואותיב עלה ותרצה הכי, כרך דבר שמדליקין בו על גבי דבר שאין מדליקין בו אין מדליקין בו, בד"א להדליק, אבל להקפות, פירוש להעבות ראש הפתילה להרבות אורה מותר. שרשב"ג אומר של בית אבא היו כורכין כו', וקיי"ל (כרבא) [כרבה].

איני והא אמר רב ברונא אמר רב חלב מהותך, מלשון היתוך כדכתיב (יחזקאל כב) כהתוך כסף בתוך כור, וכתיב [איוב ג] ויתכו כמים. וקרבי דגים שנימוחו, נותן לתוכן שמן כל שהו ומדליק. ושנינן הני מימשכי בעינייהו אבל הני לא ממשכי בעינייהו. ואסיקנא [לקמן] דשני הני משמן דגים, לפיכך שמן דגים מזוקק הוא ודולק ונמשך אחר הפתילה ואין צריך תערובת. תני רמי בר חמא פתילות שאסרו חכמים להדליק בהן בשבת, גם במקדש אין מדליקין בהם שנאמר להעלות נר תמיד. והא דתנן מבלאי מכנסי כהנים ומהמיניהם מהן היו מפקיעין ובהן היו מדליקין, התם בשמחת בית השואבה, אבל למנורה אין מדליקין אלא בשל בוץ וכבר פירשנוהו היטב בראיות בפרק החליל.

מוסף תוספות (המשך)

בהמוכר את הספינה 'עגדו מגלגלתא דעינא תלת מאה גרבי מישחא', ובשמן דגים מודה רב ברונא דשרי בעיניה. תוס' לקמן כו. ד"ה מיהא. ד. דכשאינו מהותך. תוס' לקמן כו. ד"ה גזרה. ה. לפי שאינו נמשך אחר הפתילה. תוס' לקמן כו: ד"ה מהו. ו. כדאמרי' בב"ב דשבועות גבי פרה אדומה דיכול לפדותה כשמצא אחרת נאה ממנה משום דלב ב"ד מתנה עליהם, דהתם הוא צורך לפדותה, אבל הכא. תוס' הרא"ש. ז. דבר מועט. תוס' הרא"ש. ח. ושאירי. תוס' הרא"ש. ט. אין לך גניזה כמותה. ריטב"א. ט. [אלמא] לאו צורך קרבן הוא. תוס' הרא"ש. י. דפשתן דבר מועט הוא. רשב"א. יא. ודבר מועט יש בו צמר. הנר לשמחת בית השואבה, אבל למנורה אין מדליקין בהם. תוס' הרא"ש. יב. דהא קאמר לרב הונא אין מדליקין בשבת משום. תוס' הרא"ש. יג. אסור להשתמש לאורה. ריטב"א. יד. דבחול אין מדליקין בהם משום דשמא לא יחזור וידליקנה לאחר שכבתה, וכ"ש בשבת. תוס' הרא"ש.

א) לפנינו ליתא בגמ' הני משמן דגים ואולי דכוון למ"ש לקמן דף כ"ד ע"א אלא בגייהו דרב ברונא ומפרש כפי' ר"ת שם בתוס' ודו"ק היטב. ועי' תוס' כאן ד"ה חלב.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות